

ИНФОРМАЦИЯ

ХУМАННО ОТНОШЕНИЕ КЪМ ДОМАШНИТЕ ПТИЦИ ПРИ КЛАНЕ:

УСТАНОВЕНИ ОПАСНОСТИ, ПРЕДЛОЖЕНИ МЕРКИ

Научно становище на Европейския орган по безопасност на храните

Европейският орган за безопасност на храните (ЕОБХ) предложи мерки за управление на опасностите за благосъстоянието на животните (т.е. за намаляване на страданията на животните), произтичащи от процесите при **клане на домашни птици за производство на храни** (публикувано на 13 ноември 2019 г.) или умъртвяване във **фермата за цели, различни от клане** (като клането се определя с цел консумация от човека), поотделно или в голям мащаб (например поради непродуктивност, за контрол на болести и др.)¹. Умъртвяването на домашни птици за консумация от човека (клане) може да се извърши в кланица или във фермата.

Новите научни становища на ЕОБХ са първата от поредицата актуализации относно хуманното отношение към животните при клане, поискани от ЕК. През 2020 г., ЕОБХ ще публикува **допълнителни становища за свине (м. март), говеда (м. юни) и други видове животни (м. декември)**.

Всички становища се основават на най-новите научни знания и се разработват в консултация с експерти по хуманно отношение към животните от държави-членки на Европейския съюз (ЕС).

Резултатите ще бъдат използвани от ЕК в дискусиите с ОИЕ, насочени към хармонизиране на подходите за хуманно отношение към животните при клане.

¹ Ще бъде представено в следващ материал на Центъра за оценка на риска по хранителната верига

В становището си за хуманно отношение към домашните птици при клане² ЕОБХ прави обширен преглед на целия процес на клане на птиците – от пристигането на животните в кланицата до смъртта им (включително клане без зашеметяване), а именно: **Фаза 1 – преди зашеметяване, Фаза 2 – зашеметяване и Фаза 3 –обезкървяване.**

Фаза 1 включва следните процеси в хронологичен ред:

- (а) транспорт (изключен от настоящото научно становище),
- (б) пристигане в кланицата,
- (в) разтоварване на контейнерите с птици от камиона,
- (г) предкланична почивка и
- (д) обработка и изваждане на птиците от контейнерите.

Фаза 2: Зашеметяване, като методите за зашеметяване са групирани в три категории:

1. с електричество,
2. в контролирана (модифицирана) атмосфера и
3. механично зашеметяване.

Като се има предвид, че **фиксирането** на домашните птици преди зашеметяването варира в зависимост от метода на зашеметяване, фиксирането е оценено като част от съответния метод за зашеметяване (Фаза 2).

Фаза 3: Обезкървяването включва:

- (а) обезкървяване на домашните птици след зашеметяване и
- (б) обезкървяване по време на клане без зашеметяване, включително фиксиране.

Разгледани са и случаите на умъртвяване по спешност, както и **неприемливите практики.**

Животинските видове, които се разглеждат в становищата, са тези, които се отнасят до категорията „домашни птици“, както е определена от Световната организация за здравето на животните (ОИЕ), които могат да бъдат поставени в щайги и контейнери, като **пилета, пуйки, пьдпъдъци, патици и гъски и дивечови птици.** Не се отнася до щраусови птици, които са свободно движещи се животни.

В становището си ЕОБХ:

а) установи **опасностите** (вкл. посочи специфичните опасности, свързани с вида или категорията животни (напр. млади и др.) за благосъстоянието на птиците и възможния им произход по отношение на съоръженията/оборудването и персонала;

б) определи качествени или измерими **показатели/критерии за оценка на благосъстоянието** на животните (показатели, основани на състоянието на животното (ПОЖ, англ. АВМs));

в) предложи **превантивни и коригиращи мерки** (структурни или управленски) за справяне с установените опасности; и

В допълнение, Европейската комисия (ЕК) е поискала от ЕОБХ да **предложи мерки за смекчаване на последствията за благосъстоянието на домашните птици,** които биха могли да бъдат причинени от установените опасности.

В становищата са определени редица **опасности.** Според Панела на ЕОБХ по здравеопазване и хуманно отношение към животните (АНАВ) (2012а) опасност представлява всеки аспект от околната среда на животното във връзка с настаняването и

² Scientific opinion on Slaughter of animals: poultry. EFSA Journal 2019;17(11):5849, 91 pp. <https://doi.org/10.2903/j.efsa.2019.5849>

управлението, генетичния подбор на животни, транспортирането и клането, които могат да причинят лошо благосъстояние.

В това становище са идентифицирани опасностите по време на клането и са анализирани за всяка разглеждана фаза и процес. Опасностите, изброени в следващите раздели, се отнасят до животни, които са в съзнание:

- Твърде висока или ниска температура
- Недостатъчно пространство
- Лишаване от храна и вода твърде дълго
- Грубо боравене с контейнерите с птици и грубо боравене с птиците по време на изваждане от контейнерите
- Заклещване или смачкване на глави, крила и крака в контейнерите
- Неочакван силен шум
- Недостатъчно пространство
- Преобръщане или хвърляне на контейнерите
- Окачване на птиците и инверсия (обръщане надолу с главата)
- Неподходящо окачване
- Електрически шокове преди зашеметяване
- Лош електрически контакт
- Твърде кратко време на експозиция
- Неподходящи електрически параметри
- Невъзможност да се достави минималната изискуема сила на тока на всяка птица
- Излагане на твърде висока концентрация на CO₂
- Твърде ниска концентрация на газ
- Твърде кратко време на експозиция
- Неправилна позиция/място на зашеметяване
- Неправилни параметри на пистолета с прихванат болт
- И още, които може да видите в Таблиците надолу в текста.

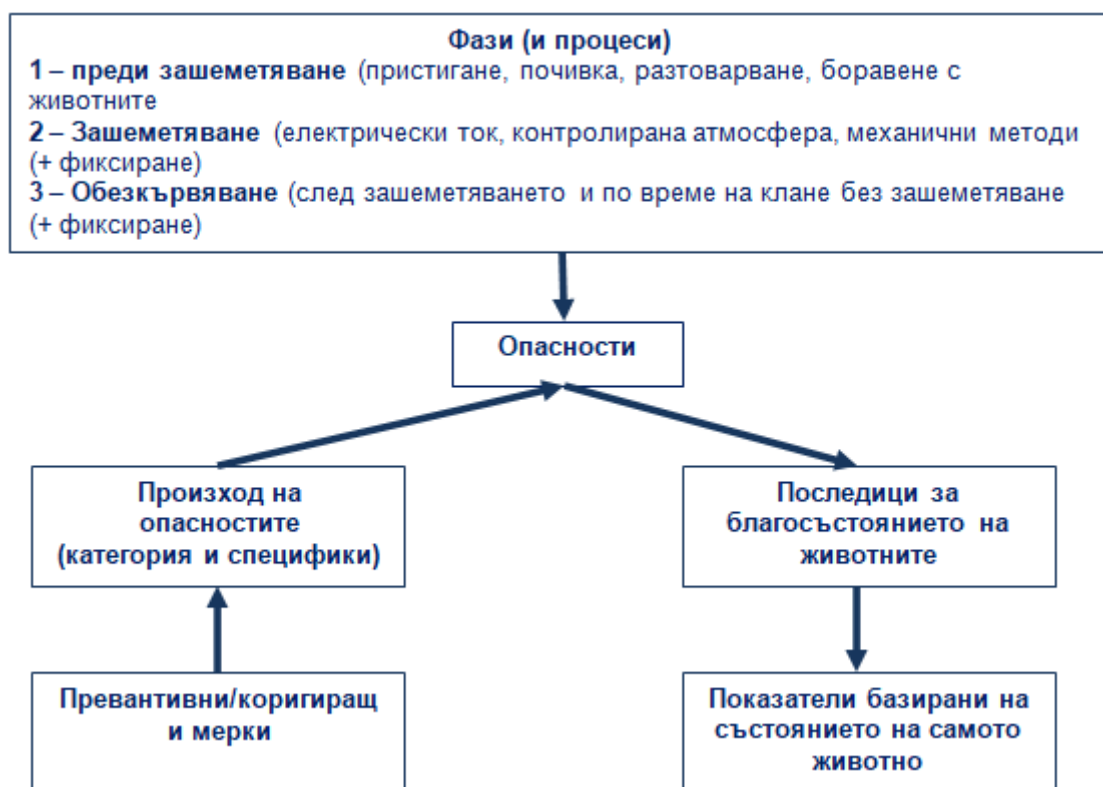
Тези опасности поражда **последници (отрицателни, т.е. проблеми) за благосъстоянието на птиците** – като:

1. **топлинен стрес,**
2. **студ,**
3. **продължителна жажда,**
4. **продължителен глад,**
5. **ограничаване на движенията,**
6. **неефективно зашеметяване и/или възстановяване на съзнанието преди настъпването на смъртта,**
7. **болка, страх, страдание и дихателна недостатъчност – и се предлагат превантивни и коригиращи мерки.**

Повечето от установените опасности са в резултат от грешки в работата на персонала, напр. липса на обучение и квалификация. **Общо 35 опасности** са идентифицирани и характеризирани, повечето от които са свързани със зашеметяването и обезкървяването. **Персоналът е идентифициран като източник на 29 опасности и 28 опасности се дължат на липсата на подходящ набор от умения, необходими за изпълнението на задачите или се дължат на умората на хората.** Препоръките на ЕОБХ подчертават важността персоналът да бъде адекватно обучен и да има знания и умения в различните фази на клане, както и да бъдат ясно определени ролите и отговорностите на

всеки служител. Друга голяма част от опасностите са предпоставени поради лош дизайн на кланиците и лошо оборудване.

Описани са последиците за благосъстоянието на птиците и са предложени съответните мерки. За всеки процес са разработени таблици с резултатите, произтичащи от опасностите, последиците за хуманното отношение към животните, мерките, основаващи се на състоянието на животните, и превантивните, и корективните мерки. Освен това са предложени мерки за намаляване до минимум на последиците за благосъстоянието на птиците, т.е. за намаляване до минимум на страданията по време на клане.

Показатели/Критерии за оценка на благосъстоянието на животните – това са показателите, базирани на състоянието на самото животно (ПОЖ, англ. ABMs)

За да може да се оценят последиците за състоянието на животното, преминаващо през различните гореизброени процеси, са използвани така наречените **качествени или измерими показатели/критерии за оценка на благосъстоянието на животните, които показатели са базирани на състоянието на самото животно (ПОЖ, англ. ABMs).**

ABMs всъщност е отговорът/реакцията на животното на конкретния дразнител и този отговор се вижда като се наблюдават директно реакциите на животното или индиректно чрез използване на записи на животните по време на различните процеси. Наблюдаването на някои ABMs може да се окаже невъзможно при определени обстоятелства. Например птиците в средата на контейнера в камиона може да не са видими за оценка или бързата скорост на линията пречи на наблюдението и може да направи откриването на някои ABMs невъзможно. **В тази ситуация, ако се осъзнае съществуването на опасността, трябва да се приеме, че съответните последици за благосъстоянието съществуват.**

В това становище АВМs се използват за да се установят и анализират потенциалните отрицателни последици върху благосъстоянието на птиците поради установените опасности.

„Последица за благосъстоянието“ се определя като промяната в благосъстоянието, която е резултат от ефекта на един или повече фактори (EFSA ANAW Panel, 2012a). Освен това в настоящето становище са оценени и избрани някои АВМs, които могат да бъдат използвани за качествена или количествена оценка на последиците за благосъстоянието и е избран набор от АВМs, които да бъдат включени в таблиците с резултатите. Избраните АВМs са изброени в Таблица 1 (в оригиналното становище – Таблица 8 и Раздел 3.10).

Последици за благосъстоянието

Има отрицателни последици за благосъстоянието, които животното (птицата) може да претърпи поради опасностите, възникващи, ако клането, от пристигането в кланицата до точката, в която обезкървяването е завършено, не се извършва правилно. Въпреки това, поради сложността на клането и ограничения достъп до животните в някои от фазите (напр. животните в контейнерите при пристигане и по време на предкланичната почивка или в камерите по време на зашеметяване с газ и др.), не могат да бъдат оценени всички последици за благосъстоянието в кланицата. **Има и такива последици, които не могат да бъдат избегнати поради това, че пораждащите ги опасности са присъщи на метода – за да бъдат избегнати следва да се замени използвания метод или е възможно да се приложат само смекчавачи мерки (но не и превантивни и коригиращи такива), т.е. да се направи опит да се намалят до минимум страданията на животните по време на клане.**

Таблица 1: Списък на АВМs със съответните дефиниции и свързаните с тях последици за благосъстоянието. Справките за АВМs са показани в скоби; когато няма налични препратки, определението се основава на мнението на експертите

АВМs	Определение на АВМs	Съответни последици за благосъстоянието
Опит за възвръщане на стойката	Изправяне на глава (опит за повдигане на главата), треперене на главата или пляскане на крилото след зашеметяване	Оставане в съзнание (косто означава, че животното ще изпитва болка, страдание и стрес
Скупчване	Скупчване на птиците една в друга на групи заедно в една част от наличното подово пространство	Страх
Смърт	Неконтролирана смърт на птици. Всяка птица, която бъде намерена мъртва в контейнера или на място, се счита за смъртност или DoA (Welfare Quality®, 2009)	Топлинен стрес, студов стрес
Дълбоко дишане	Дълбокото дишане, често с отворен клюн, може да бъде придружено от изпъване на врата (задъхване) (Gerritzen et al., 2006)	Респираторен дистрес
Опити за бягство	Опити за преместване, бягство или излитане за спасение от ситуацията (Graml et al., 2007)	Страх, болка
Опити за политане	Преместване, бягане или отлитане или опити за това, често придружавани с вокализации (виж „опити за бягство“)	Страх
Разклащане/гръскане на главата (а)	Бързо разклащане на главата, най-често придружено от разтягане и / или отдръпване на главата (Gerritzen et al., 2006)	Болка, страх и / или дихателен дистрес
Сгушване	Седят плътно едни до други в стегнати групи или скупчени, често с празно пространство	Студов стрес

	между тях (Welfare Quality®, 2009)	
Хипервентиляция	Прекомерна честота и дълбочина на вдишвания (https://edis.ifas.ufl.edu/vm019, Butcher and Miles, 2018)	Респираторен дистрес
Наранявания	Увреждане на тъканите (натъртвания, драскотини, счупени кости, дислокации) (EFSA ANAW Panel, 2012c)	Болка
Поддържане на стойката	Птици в седнало или изправено положение, способни да държат главите си повдигнати и птиците възвръщат стойката си след загуба на равновесие (Gerritzen et al., 2004; Venson et al., 2012)	Съзнание
Мускулни спазми	Мускулни контракции, подобни на спазми, треперене и педални движения на краката	Болка
Пренаселеност	Когато предоставената площ, на която са настанени птиците е недостатъчна за тях да седят едновременно, без да се качват една върху друга. Измеримо е чрез преброяване на птиците на m ² .	Ограничение на движението, топлинен стрес
Задъхване	Дишане с кратки, бързи вдишвания с отворен клон (Welfare Quality®, 2009)	Топлинен стрес
Натрупвания	Птици, тъпнящи се, блъскащи се и катерещи се една върху друга	Ограничение на движението
Пилорекция	Изправяне и настръхване на перата (Strawford et al., 2011)	Студов стрес
Наличие на жлъчка	Зеленикава жлъчка или жлъчна сол на пода на контейнерите	Продължителен глад
Наличие на урати или оранжеви изтечения на пода на контейнерите	Кристализирани урати на пода на контейнера	Продължителен глад
Треперене	Треперене леко или неконтролируемо (Strawford et al., 2011)	Студов стрес
Вокализация	Единични или многократни кратки и силни крясъци (писъци) с високи честоти (Manteuffel et al., 2004)	Страх, болка
Махане/пляскане с крила (b)	Продължителен пристъп на непрекъснато, бързо махане с крила (McKeegan et al., 2007a; McKeegan et al., 2007b)	Страх
Реакция на избягване	Бързо движение на отдръпване на стимулираната част на тялото (т.е. врата, главата, крилото или крака; Erasmus et al., 2009)	Болка

a): Поради излагане на газова смес.

(б): Махането на крилата не трябва да се бърка с тонични/клонични движения поради електрическо зашеметяване.

Идентифицирани са 10 последици за благосъстоянието на птиците по време на процеса на клане: оставане в съзнание, топлинен стрес, студов стрес, продължителна жажда, продължителен глад, ограничаване на движенията, болка, страх, дистрес и дихателен дистрес.

Някои от последиците за благосъстоянието са специфични за фазата преди зашеметяването (т.е. топлинен стрес, студен стрес, продължителна жажда и ограничение на движението), други са специфични за фазата на зашеметяване (оставане в съзнание), а други могат да се проявят във всички фази (болка, страх, дистрес).

По време на процеса на обработка ефектите от условията на транспортиране и от предишни процеси могат да бъдат измерени чрез преброяване на **броя на умрелите птици при пристигането (УпП, на англ. DoA)**.

Всъщност DoA е специфична мярка за последиците от фазата преди зашеметяването, като DoA се явява крайна последица от изключително лошо благосъстояние и се разглежда от много автори³ като ABMs, свързан, например, с термичен стрес (Jacobs, 2016). Степента на DoA (броят на умрелите птици при пристигането в кланицата) се изчислява, едва когато се борави с птиците за фиксиране преди зашеметяване и е следствие от всички процеси преди фазата на зашеметяване, които вече са извършени, без да може да се разграничи от кой точно процес е настъпила тази последица. **Рисковите фактори за висока смъртност/висок DoA при пилетата-бройлери във фазите на зашеметяване са идентифицирани като: площ/гъстота в транспортните контейнери⁴; климатични условия⁵ и време за престой⁶.**

Последиците за благосъстоянието могат да зависят от няколко опасности, напр. **лоши климатични условия (твърде горещо, твърде студено, дъждовно, ветровито)**. Установено е, че дъждът и вятърът по време на предкланичната почивка са рискови фактори (коефициент на вероятността (OR) = 1,34, 95% CI 1,09–1,64) за увеличението на DoA⁷. Ефектите от опасностите и тежестта на последиците за благосъстоянието се влияят от продължителността на процеса. Времето за почивка над 260 минути (в сравнение със 160 – 260 минути) е рисков фактор за увеличаване на DoA (OR = 1,2; p = 0,05)⁸. Подобни резултати са демонстрирани от с OR = 1,03 за всеки допълнителни 15 минути, прекарани в контейнерите за предкланична почивка.⁹ Рискът от повишена смъртност по време на предкланичната почивка, разбира се, е свързан и с други фактори, като възрастта на птиците.

Измерено е и количественото **въздействие на осигурената площ върху DoA** с OR = 1,09 за всяка допълнителна птица в контейнера¹⁰. Следователно намаляването на броя на птиците в контейнерите трябва да предотврати риска от повишаване на DoA (Chauvin et al., 2011), което е най-крайният етап на нарушеното благосъстояние.

Определяне на превантивни и коригиращи мерки

Опасностите, които могат да се появят по време на клане, могат да бъдат предотвратени или коригирани чрез прилагане на структурни или управленски действия. Превантивните и коригиращи мерки се отнасят до действията, които могат да бъдат предприети, за да се избегне или спре опасността. **В случаите, когато няма възможна корекция за определени опасности, в текста на становището са описани мерки за смекчаване на последиците за благосъстоянието, свързани с тези опасности (вж. Раздел 3.7.1 в оригиналното становище).**

Като цяло, **превантивните и коригиращите мерки** могат да бъдат групирани в две широки категории:

- Структурни мерки означават инфраструктура или оборудване, необходими за минимизиране или елиминиране на появата на опасности или за свеждане до минимум на страданието при птиците.

³ (Haslam et al., 2008; Chauvin et al., 2011; Grilli et al., 2015)

⁴ (Nijdam, 2004; Oba et al., 2009)

⁵ (Nijdam, 2004; Jacobs, 2017; Haslam et al., 2008; Chauvin et al., 2011)

⁶ (Nijdam et al., 2005; Oba et al., 2009; Chauvin et al., 2011)

⁷ Chauvin et al. (2011)

⁸ Chauvin et al. (2011)

⁹ Nijdam et al. (2004)

¹⁰ Nijdam et al. (2004)

- Мерки за управление означават решения, които трябва да бъдат взети, или ресурси, които да бъдат въведени от персонал с отговорност или законово задължение за хуманно отношение към животните.

Съответните превантивни и коригиращи мерки за всяка фаза на клане и всяка идентифицирана опасност са изброени в таблиците с резултати (за подробности вижте по-надолу текста или оригиналното становище на ЕОБХ – раздел 3.10, таблици 9–21).

Някои превантивни мерки, могат да се прилагат за повече от една опасност (напр. обучение на персонала), докато коригиращите мерки, когато са налични, са специфични за всяка опасност и са описани само тези, които се считат за осъществими в кланица. Трябва да се отбележи, че тъй като клането на птици е непрекъснат процес, коригиращите мерки, които е възможно да бъдат въведени, впоследствие се превръщат в превантивни мерки за птиците, влизащи в линията за клане след въвеждането им.

Липса на превантивни мерки – прилагат се само смекчавачи мерки

Това означава, че единствената възможност за предотвратяване на опасността е промяна на метода или само опит за намаляване на последиците от опасността върху благосъстоянието на птиците, т.е. това е прилагане само на **мерки за смекчаване на последиците за благосъстоянието** или за намаляване до възможния минимум на страданията на животните по време на клане (Раздел 3.7.1 в оригиналното становище и последната колона на таблици 9–21).

Липса на коригиращи мерки – прилагат се само смекчавачи мерки

Доста често, главно във фазите на зашеметяване и обезкървяване, не съществуват коригиращи мерки (напр. в случай на твърде дълго лишаване от храна). В този случай могат да се прилагат мерки за смекчаване на последиците за благосъстоянието; но най-често основната мярка за смекчаване е да се заколи животното възможно най-скоро. В случаите, когато методът за зашеметяване се провали, трябва да се приложи резервен метод за смекчаване на тежки последици за благосъстоянието като болка, страдание и страх.

Смекчавачи мерки

за намаляване на някои последици за благосъстоянието, породени от опасности, които не могат да бъдат избегнати

Мерки за смекчаване на топлинния стрес

Мерките за намаляване на **топлинния стрес при птиците** включват **корекция на опасностите „твърде висока“ или „твърде ниска ефективна температура“** (вж. Раздели 3.6.1.1 и 3.6.1.2 и таблица 9 в оригиналното становище на ЕОБХ). Освен това, намаляването на времето за изчакване преди разтоварването на контейнерите от камиона ще смекчи топлинния стрес при пристигане.

Мерки за смекчаване на продължителния глад

Мерките за смекчаване или за облекчаване на **продължителния глад** при птиците, на първо място, се основават на действия за коригиране на опасността (т.е. осигуряване на храна и вода при пристигане/по време на престоя за предкланична почивка). Осигуряването на вода е важно, за да се сведе до минимум продължителният глад, тъй като, физиологично погледнато, птиците трябва да разполагат с вода, за да продължат да се хранят. Като алтернатива, времето за изчакване на разтоварването на контейнерите от камиона трябва да бъде намалено и птиците да бъдат закрани възможно най-скоро.

Мерки за смекчаване на страха

Мерките за смекчаване, използвани за свеждане до минимум на **страха** във фаза 1, са **синя светлина** (440 – 490 nm), тъй като успокоява птиците и им позволява да си почиват в зоната за настаняване (вж. Фигура 5) и по време на манипулации за окови.

Фигура: Зона за настаняване в птицекланицата. Източник: Федерация на френските птицевъдна индустрия (FIA)

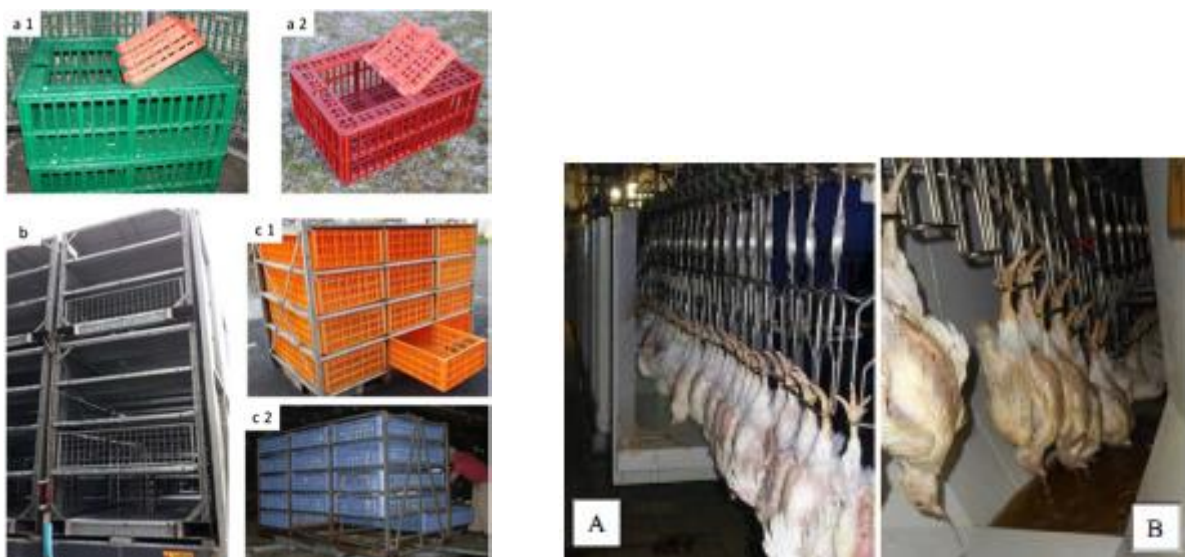
Синята светлина все още позволява на работниците да виждат и обработват птиците с прецизност, което води до по-малко стрес за животните (Adamczuk et al., 2014). Avila и Abreu (2003) съобщават, че синята светлина се използва за улов на птици, тъй като надхвърля визуалния капацитет на птиците и те остават неподвижни, улеснявайки движението на работника. В някои бразилски кланици се използва синя светлина непосредствено преди клането, когато животното е окачено на скобите. Комбинацията от частично затъмняване с използване на синя светлина има успокояващ ефект върху птиците, намалявайки тяхното вълнение (изразяващо се най-чест в пляскане и размахване на криле) с 56%. Излагането на синя светлина непосредствено преди клането показва потенциал за използване в съвременните кланици, като осигурява успокояваща атмосфера и по този начин поддържа качеството на месото (Barbosa et al., 2013).

Мерки за смекчаване на болката

Работа и изваждане на птиците от щайгите или контейнерите: (а) добра практика за боравене: операторът хваща птицата за двата крака, като използва две ръце; (б) и (в) неподходящи практики на боравене: операторът хваща птицата за главата или врата или за единия крак (източник: Федерация на френските птицевъдни индустрии (FIA)) и Ръчно задържане, извършено с две ръце внимателно и нежно (Европейска комисия, 2018b)

С животните трябва да се работи внимателно. За да се сведе до минимум болката по време на окачането, размерът на скобите трябва да е съобразен с размера на птиците. Освен това основната мярка за смекчаване на болката по време на клане е да се зашеметяват и колят птиците възможно най-скоро.

Най-често срещаните типове клетки и контейнери, използвани за транспортиране на домашни птици: а.1 и а.2: Пластмасова щайга за птици с отвор отгоре или отгоре и отстрани, в зависимост от модела; б: Контейнери с преден и страничен достъп; с.1 и с.2: Контейнери с пластмасови чекмеджета, които се плъзгат (източник: Avipole Formation) и Фиксирани на домашните птици преди влизане (А) и излизане (В) за зашеметяване във водна баня с електрически ток. Източник: любезно предоставено от Berg C

Това включва и умъртвяването при спешни случаи: например, ранените птици не трябва да бъдат окачени в съзнание и трябва да бъдат незабавно убити, за да се избегне допълнителна болка.

По време на клане без зашеметяване, за да се намали възприемането на болката, птиците трябва да бъдат прикрани с едно бързо прерязване на врата. За това ножът трябва да бъде остър и достатъчно дълъг, за да сведе до минимум необходимостта от множество разрези.

Прилагането на зашеметяване преди приколването (конвенционално зашеметяване) ще премахне болката, свързана с фиксирането, разрязването на врата и обезкървяването. Специфичното обучение на персонала в кланиците, включително управление в ключови области (като боравене с животни, фиксиране, заточване на ножове, физиология на животните, признаци на стрес и болка, време до загуба на съзнание и признаци на загуба на съзнание) е от жизненоважно значение за осигуряване на добро хуманно отношение към животните и намаляване до минимум на техните страдания (von Holleben et al., 2010).

Мерки за смекчаване на дистрес

Зашеметяването след приколването ще премахне страданието и дистреса, както и други последици за благосъстоянието, които птиците изпитват при обезкървяването, докато са в съзнание.

Мерки за смекчаване на респираторен дистрес

Определено ниво на дихателен дистрес трябва да се смята за приемливо, тъй като това е присъщо на метода на зашеметяване. Следователно не могат да бъдат приложени мерки за смекчаване.

Мерки за смекчаване на оставането в съзнание

Описание: **Съзнание** – това е способността на животното да чувства емоции и да е чувствително към външни стимули.

Съзнанието се счита за последица за благосъстоянието следствие на неефективно зашеметяване или когато животните възстановяват съзнанието си след зашеметяване.

Всъщност невъзможността за предизвикване на правилно зашеметяване/безсъзнание или възстановяване на съзнанието при птиците ще доведе до това птиците да напуснат зашеметяващото устройство в съзнание или да дойдат в съзнание по време на следващите процеси на клане. В резултат на това съществува риск птиците да бъдат приклани, докато са в съзнание или да се върнат в съзнание по време на процеса на обезкървяване.

Въпреки някои изключения, като електроимобилизация или друга провокирана парализа, може да се приеме, че животното е в безсъзнание, когато загуби естественото положение на тялото, не е будно и не показва признаци на положителни или отрицателни емоции като страх или вълнение. Чувствителността на животното е по същество способността му да чувства болка. По принцип може да се приеме, че едно животно е нечувствително, когато не показва никакви рефлексии или реакции на дразнителни като звук, миризма, светлина или физически контакт (Регламент (ЕО) № 1099/2009 на Съвета).

Ако зашеметяването не е извършено правилно или не доведе до безсъзнание с достатъчна продължителност, така че птиците да не са напълно в безсъзнание по време на приколването и обезкървяването, това ще предизвика болка от прерязването на врата и от раната.

Мерките за смекчаване на оставането в съзнанието са повторното зашеметяване с резервен метод за зашеметяване и прилагане на зашеметяване след приколване, в случай на клане без зашеметяване.

Спешно умъртвяване

Регламент (ЕО) № 1099/2009 на Съвета определя умъртвяването по спешност като умъртвяване на животни, които са ранени или имат заболяване, свързано със силна болка или страдание и когато няма друга практическа възможност за облекчаване на тази болка или страдание.

При птици със силна болка и страдание, спешното умъртвяване трябва да се извърши при пристигането, по време на предсланичната почивка или по време на окачването (фиксирането). Условия, които ще предизвикат силна болка и страдание са, напр. фрактури, луксации на костите и отворени рани. Поради това отговорното лице трябва да гарантира, че кланицата разполага с процедури, съоръжения и оборудване за умъртвяване на тези животни извън нормалната линия за клане.

Неприемливи методи, процедури или практики от гледна точка на благосъстоянието на животните

Панелът АНАW на ЕОБХ се съгласява с принципите на Кодекса за здраве на сухоземните животни на Международната организация за здравеопазване на животните (ОИЕ) (Глава 7.5.10 от ОИЕ, 2019), според които следните методи, процедури или практики трябва да се считат за **неприемливи** от гледна точка на благосъстоянието на животните:

1) *При всички видове:* методите за фиксиране, които действат чрез електроимобилизиране или обездвижване чрез нараняване, като например счупване на крака, прерязване на сухожилията на краката и прекъсване на гръбначния мозък (напр. използване на шило или нож), които причиняват силна болка и стрес при животните

2) *При всички видове:* използването на метод за електрическо зашеметяване с еднократно приложение крак в крак.

3) *При всички видове:* методът на клане чрез прекъсване на мозъчния ствол чрез пробиване през очната кухина или черепната кост без предварително зашеметяване.

Следователно това се отнася и за домашните птици в съзнание, например за неприемлива практика се слита електроимобилизиране (парализиране на животното чрез електрически ток, като то е в съзнание и с ненарушен усет за болка) преди приколване или за предотвратяване на пляскането на крилата по време на обезкървяването, или метода на пробождането през мозъка (през черепа) без предварително зашеметяване.

ОЦЕНКА

Разработване на таблици с резултати, за да се отговори на задачите

Разработен е концептуален модел, следващ указанията на ЕОБХ за оценка на риска за благосъстоянието на животните (EFSA ANAW Panel, 2012a), който показва взаимовръзките между елементите, съответстващи на различните технически условия, а основните резултати от текущата оценка са обобщени в таблици (т.нар. таблици с резултати).

Таблиците с резултатите предоставят общ резултат за всеки процес на клане, при който цялата извлечена информация е представена кратко.

Опасностите, които са идентифицирани в контекста на клане на домашни птици, са групирани в три основни категории в процеса на клане: (а) по време на фазата преди зашеметяването, (б) по време на фазата на зашеметяване и (в) по време на фазата на обезкървяване.

Идентифицираните опасности със съответни категории на произход и спецификации за произхода са изброени в таблиците с резултати (в оригиналното становище – Таблици 9 – 21, Раздел 3.10):

- първа колона – опасности;
- трета колона – категория на произхода;
- четвърта колона, спецификация на произхода.

Освен това, като се има предвид, че всяка опасност може да доведе до една или повече отрицателни последици за благосъстоянието на птиците, таблиците с резултати също отчитат последиците за благосъстоянието, с които е свързана всяка опасност (втора колона от таблиците с резултати).

Заклученията и препоръките на това научно становище се основават главно на таблиците с резултати.

Таблици с резултатите

Таблица 9: Таблица с резултати при „пристигане“:

опасности с номера на раздела, в който е предоставено пълното описание на опасността) със съответни последици за благосъстоянието, АВМs, произход на опасностите и превантивни и коригиращи мерки

Опасност	Последици за благосъстоянието на птиците вследствие опасността	Произход на опасността/тите	Подробности за произхода на опасността	Превантивна/и мярка/и за опасността (прилагане на СОП)	Коригираща мярка/и за опасността
----------	--	-----------------------------	--	--	----------------------------------

Твърде висока ефективна температура (3.6.1.1)	Топлинен стрес	Персонал, оборудване, помещения	Липса на квалифицирани оператори, неподходяща среда, недостатъчна вентилация в камиона, продължително изчакване	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Увеличете пространството Избягвайте най-горещите часове на деня за транспорт Разтоварвайте веднага след пристигането Осигурете адекватна вентилация на подемно-транспортното средство на мястото на пристигане Водна мъгла или пулверизиране на вода, осигуряване на подходяща вентилация за охлаждане Предпазвайте от неблагоприятни атмосферни условия 	Осигурете адекватна вентилация
Твърде ниска ефективна температура (3.6.1.2)	Студов стрес	Персонал, оборудване, съоръжения	Липса на квалифицирани оператори, околна среда, без защита (напр. отсъствиена завесите в камиона, без отоплителна система и т.н.), продължително време на изчакване	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Преди тръгване осигурете завеси и друга защита и затворете вентилацията Избягвайте най-студените часове на деня за транспорт Разтоварвайте веднага след пристигането Осигурете подходящ подслон на камиона на мястото на пристигане 	Осигурете завеси или друга защита, когато птиците са в камиона; разтоварете и изведете птиците в термично неутрална зона (с нагреватели)
Недостатъчно пространство (3.6.1.3)	Ограничаване на движенията, топлинен стрес	Персонал	Липса на квалифицирани оператори, твърде много животни са поставени в контейнерите	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Настройте броя на птиците според размера на контейнерите 	няма
Лишаване от храна твърде дълго (3.6.1.4)	Продължителен глад	Персонал	Липса на квалифицирани оператори, хранилките се отстраняват твърде рано във фермата, продължителен транспорт и/или продължително време на изчакване	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Планиране на изтеглянето на фуража във фермата според продължителността на транспортирането и времето на изчакване преди клането Програмиране на клане на животни Приоритизиране на клането 	Осигурете храна и вода на птиците
Лишаване от вода твърде дълго (3.6.1.5)	Продължителна жажда	Персонал	Липса на квалифицирани оператори, поилки, отстранени твърде рано във фермата, продължителен транспорт и / или продължително време на изчакване	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Птиците трябва да имат достъп до вода до улавяне и товарене в контейнери 	Осигурете вода на птиците

ABMs (показатели, основани на състоянието на животното): задъхване, смърт, треперене, сгушване, пилорекция, пренаселеност, скупчване наличие на жлъчка, урати или оранжеви петна на пода на контейнерите (няма приложими ABMs за продължителна жажда); СОП: стандартна оперативна процедура.

Таблица 10: Таблица с резултати за „разтоварване на контейнерите от камиона“:

опасности (с номера на раздела, където е предоставено пълното описание на опасността), със съответните последици за благосъстоянието, ABMs, произход на опасностите и превантивни и коригиращи мерки

Опасност	Последици за благосъстоянието на птиците вследствие опасността	Произход на опасността /тите	Определяне на произхода на опасността	Превантивна/и мярка/и за опасността (прилагане на СОП)	Коригираща мярка/и за опасността
Грубо боравене с контейнерите (3.6.1.6)	Болка, страх	Персонал, съоръжения	Липса на квалифицирани оператори, неправилно боравене с контейнери, небрежно шофиране на мотокари, неравен под	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала за правилно боравене Подходящ дизайн и поддръжка на съоръжения и оборудване 	Няма
Заклещване или	Болка, страх	Персонал,	Липса на квалифицирани	<ul style="list-style-type: none"> Персоналът трябва да 	Няма

смачкване на глави, крила и крака в контейнерите (3.6.1.7)		оборудване	оператори, използване на повредени контейнери	бъде обучен да проверява рутинно контейнерите • Премахнете счупените контейнери или докладвайте на мениджърите	
--	--	------------	---	---	--

ABMs (показатели, основани на състоянието на животното): травми, наранявания, вокализация; СОП: стандартна оперативна процедура.

Клане

Таблица 11: Таблица на резултатите за „фиксиране“:

опасности (с номера на раздела, където е предоставено пълното описание на опасността), със съответните последици за благосъстоянието, ABMs, произход на опасностите и превантивни и коригиращи мерки

Опасност	Последици за благосъстоянието на птиците вследствие опасността	Произход на опасността/тите	Определяне на произхода на опасността	Превантивна/и мярка/и за опасността (прилагане на СОП)	Коригираща мярка/и за опасността
Твърде висока ефективна температура (3.6.1.1)	Топлинен стрес	Персонал, оборудване, съоръжения	Околна среда; недостатъчна вентилация в зоната за настаняване, продължително време на изчакване	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Увеличете пространството Разтоварвайте веднага след пристигането Осигурете подходяща вентилация в зоната за настаняване Пръскайте с фини струи вода или пулверизиране, като осигурите и достатъчна вентилация Увеличете пространството между контейнерите в помещението за почивка Предпазвайте от неблагоприятни атмосферни условия 	Осигурете адекватна вентилация
Твърде ниска ефективна температура (3.6.1.2)	Студов стрес	Персонал, оборудване, съоръжения	Околна среда; няма защита (напр. липса на завеси в камиона/помещението за почивка, липсва отоплителна система и др.), продължително време на чакане	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Осигурете подходящ подслон и отопление в помещението за настаняване Разтоварвайте веднага след пристигането 	Изведете птиците в термично неутрална зона (с нагреватели)
Лишаването от храна твърде дълго (3.6.1.4)	Продължителен глад	Персонал	Хранилките са отстранени твърде рано във фермата, продължителен транспорт и/или продължително време на изчакване	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Планиране на изтеглянето на фуража според времето за изчакване преди клането Програмиране на клането на животните Приоритизиране на клането 	Осигурете храна и вода на птиците.
Лишаването от вода твърде дълго (3.6.1.5)	Продължителна жажда	Персонал	Поилките са отстранени твърде рано във фермата, продължителен транспорт и/или продължително време на изчакване	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Птиците трябва да имат достъп до вода непосредствено до момента на улавянето и товаренето в контейнери 	Осигурете вода
Неочакван силен шум (3.6.1.8)	Страх	Персонал, оборудване, съоръжения	Викове от страна на персонала, шум от машини, лош дизайн и разположение на съоръженията	<ul style="list-style-type: none"> Идентифицирайте и премахнете източника на шум Обучение на персонала Персоналът да избягва викове/крясъци 	няма
Недостатъчно пространство (3.6.1.3)	Ограничение на движението, топлинен стрес	Персонал	В контейнерите се поставят твърде много животни	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Съобразете и спазвайте броя на птиците според размера на контейнерите 	няма

ABMs: задъхване, смърт, треперене, сгушване, пилоерекция, пренаселеност, скупчване, наличие на жлъчка, урати или оранжеви петна по пода на контейнерите, пляскане с крила или стряскащо поведение, вокализации (няма приложими на практика ABMs за продължителна жажда)

Таблица 12: Таблица с резултати за „манипулиране и разтоварване на птиците от касите или контейнерите“:

опасности (с номера на раздела, където е предоставено пълното описание на опасността), със съответните последици за благосъстоянието, АВМs, произход на опасностите и превантивни и коригиращи мерки

Опасност	Последици за благосъстоянието на птиците вследствие опасността	Произход на опасността/тите	Определяне на произхода на опасността	Превантивна/и мярка/и за опасността (прилагане на СОП)	Коригираща мярка/и за опасността
Грубо боравене с птиците по време на изваждане от контейнерите (3.6.1.9)	Болка, страх	Персонал, съоръжения, оборудване	Неквалифициран персонал; умора на оператора; твърде висока производителност/много бърз ход на поточната линия, лошо проектирани контейнери (с малки отвори)	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Ротация на персонала Промяна на контейнерната система Забавете скоростта на линията 	няма
Преобръщане или хвърляне на контейнерите (3.6.1.10)	Болка, страх	Персонал, оборудване	Лошо боравене; лошо проектирано и конструирано оборудване; скорост на накланяне на птиците; бавна скорост на поточната линия	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Ротация на персонала Правилен дизайн и настройката на оборудването 	Разпределете птиците равномерно по поточната линия
Свързване на транспортни ленти (3.6.1.11)	Болка, страх	Оборудване	Бавно движещ се конвейер / бърз трансфер между конвейерите	Правилен дизайн и настройка на транспортната лента	Синхронизирайте скоростта на транспортната лента

Таблицы с резултати, свързани с процесите, групирани във Фаза 2 - зашеметяване

Тази фаза включва следните процеси: електрическо зашеметяване, контролирана атмосфера, механични методи (водна баня, само главата, газови методи, ниско атмосферно налягане (LAPS), прихванат болт, механичен удар и пречупване на шийните прешлени) и съответно фиксиране, ако се изисква от метода. За всеки метод – информация за опасностите, последиците за благосъстоянието и съответните АВМs и коригиращи мерки; произходът на опасността и превантивните мерки могат да бъдат намерени от таблици 13 – 19.

Таблица 13: Таблица на резултатите за „зашеметяване в електрическа водна баня“:

опасности (с номера на раздела, където е предоставено пълното описание на опасността), със съответните последици за благосъстоянието, АВМs, произход на опасностите и превантивни и коригиращи мерки

Опасност	Последици за благосъстоянието на птиците вследствие опасността	Произход на опасността/тите	Определяне на произхода на опасността	Превантивна/и мярка/и за опасността (прилагане на СОП)	Коригираща мярка/и за опасността
Иниверсия (обръщане надолу с главата) (3.6.2.2)	Болка, страх	оборудване	окачване	Няма	Няма
Окачване на птиците (3.6.2.3)	Болка, страх	оборудване	Окачването е част от метода	Няма	Няма
Неподходя	Болка, страх	Персонал,	Липса на квалифицирани	• Обучение на персонала	Правилно

що окачване (3.6.2.4)		оборудване	оператори, умора на оператора, грубо боравене по време на хващането, ваденето от контейнерите и окачването, бърза скорост на линията, размер и дизайн на скобата за окачване, неподходящ за размера на птицата, сила, приложена по време на окачването	<ul style="list-style-type: none"> • Ротация на персонала • Подходящ брой хора, които окачват птиците, за да съответстват на скоростта на линията • Окачвайте внимателно • Размери и дизайн на скобата, подходящи за размерите на птиците • Зашеметете птиците, преди да ги окачите • Убийте ранените птици преди да се окачат 	окачване
Спадове, извивки и наклон на линията на окачване (3.6.2.5)	Болка, страх	Оборудване, съоръжение	Лош дизайн, оформление и конструкция на скобите за окачване	Преработете линията за окачване, за да избегнете тези опасности	няма
Електрически шокове преди зашеметяване (3.6.2.6)	Болка, страх	Персонал, оборудване	Грубо боравене с птиците по време на окачването, окачване на птици със счупени или разместени крила; липса на плочи за поддръжка на гърдите, неподходящ размер на скобите, неподходящо позициониране на водната баня по отношение на линията на скобите и/или размера на птиците, размахване на крилата при входа на водната баня, преливане на „жива“ вода при вхождана водната баня, липса на електрически изолирана рампа за влизане във водната вана	<ul style="list-style-type: none"> • Обучение на персонала • Щадящи скоби за птиците • Без скоби за птици със счупени или разместени крила • Използвайте плочи за поддръжка на гърдите и други мерки, за да сведете до минимум пляскането на крилата • Използвайте подходящ размер на скобите • Позиционирайте водната баня според размера и вида на птиците • Избягвайте преливане на водата на входа на ваната • Прилагайте мерки като електрически изолирана рампа на входа, за да предотвратите контакт на крилата с водата преди потапяне на главата на птицата 	няма
Лош електрически контакт (3.6.2.7)	Съзнание, болка, страх	Персонал, оборудване	Неподходящи практики за окачване (напр. скоби на малки/с ниско тегло птици, скобата е само на единия крак); лош или периодичен контакт между скобите и заземяващата шина поради неправилно позициониране и замърсяване; скоби, неподходящи за размера на птиците; мръсни и сухи скоби	<ul style="list-style-type: none"> • Обучение на персонала • Поставете заземяващата шина правилно и я почиствайте редовно, за да поддържате добър електрически контакт със скобата • Използвайте скоби, подходящи за големината на птиците • Почистете скобите с помощта на подходящи препарати • Намокрете скобите, преди да окачите птиците 	няма
Твърде кратко време на експозиция (3.6.2.8)	Съзнание, болка, страх	Персонал	Липса на квалифицирани оператори, препълване на зашеметяващата водна баня с множество птици	<ul style="list-style-type: none"> • Обучение на персонала • Намалете скоростта/пропускателната способност до такава, която е подходяща за параметрите на електрическото зашеметяване 	няма
Неподходящи електрически параметри (3.6.2.9)	Съзнание, болка, страх	Персонал, оборудване	Грешен избор на електрически параметри или оборудване; лошо или липса на калибриране; приложеното напрежение/сила на тока са твърде ниски; честотата на прилагане е твърде висока за количеството доставен ток; липса на квалифицирани оператори; липса на мониторинг на качеството на зашеметяване; липса на настройка на параметрите, за да отговарят на изискванията	<ul style="list-style-type: none"> • Използвайте параметри, подходящи за текущата честота и форми на вълната • Уверете се, че напрежението е достатъчно, за да премине минималната изискуема сила на тока към всяка птица във водната баня • Редовно калибриране и поддръжка на оборудването • Обучение на персонала • Наблюдавайте рутинно качеството на зашеметяването и съответно регулирайте оборудването 	няма
Невъзможни	Съзнание,	Оборудване	Метод/оборудване, неспособни	<ul style="list-style-type: none"> • Групирайте птиците, за да 	няма

ост да се достави минималната изискуема сила на тока на всяка птица (3.6.2.10)	болка, страх		да се справят с биологичните вариации сред птиците	бъдат възможно най-хомогенна група • Задайте електрически параметри, които да позволят всяка птица да получава необходимата сила на тока • Променете метода	
--	--------------	--	--	---	--

ABMs (показатели, основани на състоянието на животното): признаци на съзнание, наранявания, опит за възвръщане на позата, махане с крила, вокализация, мускулни конвулсии/спазми, опити за бягство.

Таблица 14: Таблица с резултати за „електрическо зашеметяване само през главата“:

опасности (с номера на раздела, където е предоставено пълното описание на опасността), със съответните последици за благосъстоянието, ABMs, произход на опасностите и превантивни и коригиращи мерки

Опасност	Последици за благосъстоянието на птиците вследствие опасността	Произход на опасността/тите	Определяне на произхода на опасността	Превантивна/и мярка/и за опасността (прилагане на СОП)	Коригираща мярка/и за опасността
Ръчно фиксиране (3.6.2.1)	Болка, страх	Персонал	Изисква поднасяне/позициониране на птиците към оборудването	Няма	Няма
Инверсия (обръщане надолу с главата) (3.6.2.2)	Болка, страх	Оборудване	Окачване	Избягвайте обръщане на животни в съзнание	Няма
Окачване (3.6.2.3)	Болка, страх	Оборудване	В зависимост от кланицата, окачването може да е част от метода	Избягвайте да окачвате животни в съзнание	Няма
Неподходящи скоби за окачване (3.6.2.4)	Болка, страх	Персонал, оборудване	Липса на квалифицирани оператори, умора на оператора, груба работа по време на улавяне, вадене от контейнерите и окачването, бърза скорост на линията, размер и дизайн на скобата, неподходяща за размера на птицата, сила, приложена по време на окачването	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Ротация на персонала Подходящ брой хора за окачването, за да съответстват на скоростта на линията Окачвайте внимателно Размер и дизайн на скобата, подходящи за размера на птиците Зашеметете птиците, преди да ги окачите Умъртвете ранените птици преди да се окачат 	Правилно окачване
Спадове, извивки и наклон на линията за окачване (3.6.2.5)	Болка, страх	Оборудване, съоръжение	Лош дизайн, оформление и конструкция на скобите	Преработете линията за окачване, за да избегнете тези опасности	Няма
Лош електрически контакт (3.6.2.7)	Съзнание, болка, страх	Персонал, оборудване	Липса на квалифицирани оператори; умора на персонала; неправилно поставяне на електродите; лошо проектирано и поддържано оборудване; прекъсващ контакт	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Ротация на персонала Осигурете правилно представяне в позиция на птиците Осигурете правилна поддръжка на оборудването Уверете се, че оборудването включва електроди за животни с различни размери Осигурете непрекъснат контакт между електродите и птиците Осигурете редовно калибриране на оборудването 	Няма
Твърде кратко	Съзнание, болка,	Персонал	Липса на квалифицирани оператори, висока	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Намалете скоростта на поточната линия 	Няма

време на експозиция (3.6.2.8)	страх		производителност.	<ul style="list-style-type: none"> Уверете се, че в зашеметяващото устройство е вграден таймер за отчитане на времето на експозиция или използвайте системата за визуално или слухово предупреждение, за да предупредите оператора 	
Неподходящи електрически параметри (3.6.2.9)	Съзнание, болка, страх	Персонал, оборудване	Грешен избор на електрически параметри или оборудване; лошо или липса на калибриране; приложеното напрежение/ток са твърде ниски; приложената честота е твърде висока за количеството ток; липса на квалифицирани оператори; липса на мониторинг на качеството на зашеметяване; липса на корекции на настройките, за да отговарят на изискванията	<ul style="list-style-type: none"> Използвайте параметри, подходящи за текущата честота и форма на вълната Уверете се, че напрежението е достатъчно за подаване на минималния изискван ток Редовно калибриране и поддръжка на оборудването Обучение на персонала Обмислете факторите, допринасящи за високо електрическо съпротивление, и минимизирайте или елиминирайте източника на високо съпротивление Наблюдавайте рутинно качеството на зашеметяването и съответно регулирайте оборудването Използвайте оборудване с постоянен ток Намокрете на главата на птицата с влажна гъба 	няма

ABMs(показатели, основани на състоянието на животното): признаци на съзнание, наранявания, махане на крилата, вокализации, опит за възвръщане на стойката, опити за бягство; СОП: стандартна оперативна процедура.

Таблица 15: Таблица с резултати за „зашеметяване с газ“:

опасности (с номера на раздела, където е предоставено пълното описание на опасността), със съответните последици за благосъстоянието, ABMs, произход на опасностите и превантивни и коригиращи мерки

Опасност	Последици за благосъстоянието на птиците вследствие опасността	Произход на опасността/тите	Определяне на произхода на опасността	Превантивна/и мярка/и за опасността (прилагане на СОП)	Коригираща мярка/и за опасността
Излагане на твърде висока концентрация на CO ₂ (3.6.2.11)	Болка, страх, (дихателен) дистрес	Персонал, оборудване	Липса на квалифицирани оператори, липса/лошо калибриране на мониторите, лошо прилагане на газ.	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Правилно наблюдение и поддръжане на концентрацията на газ Поддръжка и калибриране на оборудването 	Регулирайте концентрацията на газ
Твърде кратко време на експозиция (3.6.2.8)	Съзнание, (дихателен) дистрес	Персонал, оборудване	Липса на квалифицирани оператори, липса на мониторинг, прекалено висока скорост на линията за капацитета на кланицата	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Поддържайте адекватно време на експозиция 	Увеличете времето на експозиция до настъпване на безсъзнание
Твърде ниска концентрация на газ (3.6.2.12)	Съзнание, (дихателен) дистрес	Персонал, оборудване	Липса на квалифицирани оператори, липса на мониторинг на газа, свойства на газа, концентрация на газа, неравномерно разпределение на газа, метод на прилагане.	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Адекватен мониторинг на газа и поддръжане на необходимата концентрация Поддържайте достатъчно време за излагане на необходимата концентрация на газ Поддръжка и калибриране на оборудването 	Регулирайте концентрацията на газ до предизвикване на безсъзнание

ABMs (показатели, основани на състоянието на животното): признаци на съзнание, махане на крилата, опити за бягство, клатене на главата, дълбоко дишане; СОП: стандартна оперативна процедура.

Таблица 16: Таблица с резултати за „зашеметяване с ниско атмосферно налягане (LAPS)“:

опасности (с номера на раздела, където е предоставено пълното описание на опасността), съответните последици от благосъстоянието, АВМs, произход на опасностите и превантивни и коригиращи мерки

Опасност	Последици за благосъстоянието на птиците вследствие опасността	Произход на опасността/тите	Определяне на произхода на опасността	Превантивна/и мярка/и за опасността (прилагане на СОП)	Коригираща мярка/и за опасността
Твърде бърза декомпресия (3.6.2.13)	Болка, дихателен дистрес	Персонал, оборудване	Липса на квалифицирани оператори, грешна скорост на декомпресия	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Използвайте правилна скорост на декомпресия 	Няма
Разширяване на газовете в телесната кухня (3.6.2.14)	Болка	Оборудване	Част от метода	Няма	Няма
Твърде кратко време на експозиция (3.6.2.8)	Съзнание, дихателен дистрес	Персонал, оборудване	Липса на квалифицирани оператори, твърде кратка продължителност на излагане предвид скоростта на декомпресия	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Поддържайте адекватна продължителност и степен на декомпресия 	Няма

АВМs (показатели, основани на състоянието на животното): признаци на съзнание, опити за бягство, махане на крилата, хипервентилация;

СОП: стандартна оперативна процедура.

Таблица 17: Таблица с резултати за „зашеметяване с пистолет с прихванат болт“:

опасности (с номера на раздела, където е предоставено пълното описание на опасността), съответните последици за благосъстоянието, АВМs, произход на опасностите и превантивни и коригиращи мерки

Опасност	Последици за благосъстоянието на птиците вследствие опасността	Произход на опасността/тите	Определяне на произхода на опасността	Превантивна/и мярка/и за опасността (прилагане на СОП)	Коригираща мярка/и за опасността
Ръчно фиксиране (3.6.2.1)	Болка, страх	Персонал	Необходимо е поднасяне и позициониране на птиците	Няма	Няма
Инверсия (обръщане надолу с главата) на птиците (3.6.2.2)	Болка, страх	Оборудване	Окачване или фиксиране в конус	Избягвайте обръщане на животни съзнание	няма
Неправилна позиция/място на зашеметяване (3.6.2.15)	Съзнание, болка, страх	Персонал	Липса на квалифицирани оператори, умора на оператора, лошо фиксиране на птиците	<ul style="list-style-type: none"> Обучение и ротация на персонала Подходящо фиксиране на птиците 	Зашеметяване в правилната позиция
Неправилни параметри на пистолета с прихванат болт (3.6.2.16)	Съзнание, болка, страх	Персонал, оборудване	Липса на квалифицирани оператори, грешен избор на оборудване, лоша поддръжка на оборудването, твърде тесен диаметър на болта, плитко проникване, ниска скорост на болта	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Използвайте оборудване, подходящо за целта 	няма

АВМs (показатели, основани на състоянието на животното): признаци на съзнание, наранявания, махане на крилата, вокализации, опит за възвръщане на стойката; СОП: стандартна оперативна процедура.

Таблица 18: Таблица с резултати за „защеметяване с механичен удар“:

опасности (с номера на раздела, където е предоставено пълното описание на опасността), съответните последици за благосъстоянието, АВМs, произход на опасностите и превантивни и коригиращи мерки

Опасност	Последици за благосъстоянието на птиците вследствие опасността	Произход на опасността/тите	Определяне на произхода на опасността	Превантивна/и мярка/и за опасността (прилагане на СОП)	Коригираща мярка/и за опасността
Ръчно фиксиране (3.6.2.1)	Болка, страх	Персонал	Необходимо е поднасяне и позициониране на птицата към оборудването	Няма	Няма
Инверсия (3.6.2.2)	Болка, страх	Оборудване	Окачване или фиксиране в конус	Избягвайте обръщане на животни в съзнание	Няма
Неправилно приложение (3.6.2.17)	Съзнание, болка, страх	Персонал	Липса на квалифицирани оператори, умора на оператора, лошо фиксиране, удряне на грешно място, недостатъчна сила, подадена към главата	Обучение и ротация на персонала	Правилно прилагане на метода: поставете главата на птицата върху твърда повърхност, докато нанасяте удара

АВМs (показатели, основани на състоянието на животното): признаци на съзнание, наранявания, махане на крилата, вокализации, опит за възвръщане на стойката; СОП: стандартна оперативна процедура.

Таблица 19: Таблица с резултати за „дислокация/пречупване на шията“*:

опасности (с номера на секцията, където е предоставено пълното описание на опасността), съответните последици от благосъстоянието, АВМs, произход на опасностите и превантивни и коригиращи мерки

Опасност	Последици за благосъстоянието на птиците вследствие опасността	Произход на опасността/тите	Определяне на произхода на опасността	Превантивна/и мярка/и за опасността (прилагане на СОП)	Коригираща мярка/и за опасността
Ръчно фиксиране (3.6.2.1)	Болка, страх	Персонал	Необходимо е поставяне на птицата към оборудването	няма	няма
Инверсия (3.6.2.2)	Болка, страх	Оборудване	Окачване или фиксиране в конус	Избягвайте обръщане на животни в съзнание	няма
Неправилно приложение (3.6.2.17)	Съзнание, болка, страх	Персонал, оборудване	Липса на квалифицирани оператори, умора на оператора, оборудване, неподходящо за размер/видове птици, опит за предизвикване на пречупване на шията чрез смачкванена врата, а не чрез разтягане и усукване	<ul style="list-style-type: none"> Обучение и ротация на персонала Използване на оборудване, годно за предназначението 	Правилно прилагане на метода: прилагайте пречупване на шията чрез разтягане и усукване

АВМs (показатели, основани на състоянието на животното): признаци на съзнание, наранявания (болка), вокализации, махане на крилата, опит за възвръщане на стойката; СОП: стандартна оперативна процедура.

*: Ръчно при птици до 3 кг и механично при птици с тегло от 3 до 5 кг.

Таблицы с резултати, свързани с процесите, групирани във фаза 3 - обезкървяване

Тази фаза включва следните процеси: обезкървяване след защеметяване и обезкървяване по време на клане без защеметяване, със съответно фиксиране. За всеки процес информация за опасностите, последиците от благосъстоянието и съответните

ABMs и коригиращи мерки; произходът на опасността и превантивните мерки могат да бъдат намерени съответно в таблици 20 и 21.

Таблица 20: Таблица с резултати за „обезкървяване след зашеметяване“:
опасности (с номера на раздела, където е предоставено пълното описание на опасността), съответните последици за благосъстоянието, ABMs, произход на опасностите и превантивни и коригиращи мерки

Опасност	Последици за благосъстоянието на птиците вследствие опасността	Произход на опасността/тите	Определяне на произхода на опасността	Превантивна/и мярка/и за опасността (прилагане на СОП)	Коригираща мярка/и за опасността
Удължен интервал от зашеметяването до приколването (3.6.3.1)	Съзнание, болка, страх	Персонал, оборудване (в зависимост от метод за зашеметяване)	Липса на квалифицирани оператори, прекалено дълго време между зашеметяващото устройство и приколващия уред	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Бързо и точно срязване на врата Осигуряване на резервно прерязване на врата Намалете интервала между зашеметяване и прерязване на врата 	Няма
Непълно разрязване на каротидите (3.6.3.2)	Съзнание, болка, страх	Персонал, оборудване (в зависимост от уреда за приколване)	Липса на квалифицирани оператори, тъп нож, работа на устройството за автоматично рязане на врата, неспособност за прерязване на двете сънни артерии	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Използвайте остър нож Настройка на устройството за автоматично прерязване на врата Уверете се, че и двете сънни артерии са прерязани 	Напълно прережете двете сънни артерии
Прерязване на врата (3.6.3.3)	Болка	Персонал, оборудване	Липса на квалифицирани оператори, неефективно зашеметяване или възстановяване на съзнанието преди прерязване на врата	<ul style="list-style-type: none"> Приложете подходящ интервал за зашеметяване и правилно зашеметяване Обучете персонала да наблюдава съзнанието и да използва резервен метод преди прерязване на врата 	Няма
Повторни разрези на врата (3.6.3.4)	Болка	Персонал, оборудване (повреда при автоматично рязане)	Липса на квалифицирани оператори, неефективно зашеметяване или възстановяване на съзнанието преди прерязване на врата и когато и двете каротиди не са прекъснати по време на първата интервенция	<ul style="list-style-type: none"> Приложете правилно зашеметяване и подходящ интервал от зашеметяването до приколването Обучете персонала да наблюдава съзнанието и да използва резервен метод за зашеметяване преди повторно приколване Обучете персонала адекватно да прерязва каротидите 	Няма
Дразнене на раната (3.6.3.5)	Болка	Персонал, оборудване (повреда при автоматично рязане)	Липса на квалифицирани оператори, физически контакт с отворената рана поради задържане или по време на манипулация	<ul style="list-style-type: none"> Адаптирайте оборудването, за да избегнете физически контакт с раната Обучение на персонала, за да се избегне дразнене на раната 	Няма
Обезкървяване до настъпване на смъртта (3.6.3.6)	Болка, страх, дистрес	Персонал, оборудване	Липса на квалифицирани оператори, неефективно зашеметяване или възстановяване на съзнанието по време на кървене	<ul style="list-style-type: none"> Приложете правилно зашеметяване и подходящ интервал от зашеметяването до приколването Обучете персонала да наблюдава съзнанието и да използва резервен метод за зашеметяване преди повторно приколване Обучете персонала адекватно да прерязва каротидите 	Няма
Птица влиза жива в резервоара за попарване	Съзнание, болка, страх, дистрес	Персонал, оборудване (повреда при автоматично)	Липса на квалифицирани оператори, кратко време на обезкървяване, непълен прерязване на артериите и	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Осигуряване на настъпване на смъртта, преди да влезе в резервоара за попарване 	Няма

(3.6.3.7)		рязане)	югуларните вени, липса на мониторинг на смъртта преди влизане в резервоара за попарване	
-----------	--	---------	---	--

АВМs (показатели, основани на състоянието на животното): признаци на съзнание, махане на крилата, реакция на оттегляне, поклащане на; СОП: стандартна оперативна процедура.

*: Опасностите се отнасят само за част от птиците: тези неефективно зашеметени или възстановяващи съзнание след зашеметяване.

Таблица 21: Таблица с резултати за „обезкървяване при клане без зашеметяване“:

опасности (с номера на раздела, където е предоставено пълното описание на опасността), съответните последици от благосъстоянието, АВМs, произход на опасностите и превантивни и коригиращи мерки

Опасност	Последици за благосъстоянието на птиците вследствие опасността	Произход на опасността/тите	Определяне на произхода на опасността	Превантивна/и мярка/и за опасността (прилагане на СОП)	Коригираща мярка/и за опасността
Ръчно фиксиране (3.6.2.1)	Болка, страх	Персонал	Необходимо е поднасяне и поставяне на птицата в оборудването	Няма	Няма
Инверсия (3.6.2.2)	Болка, страх	Оборудване	Окачване или фиксиране в конус	Избягвайте обръщане на животни в съзнание	Няма
Окачване (3.6.2.3)	Болка, страх	Оборудване	Окачването е част от метода	Няма	Няма
Спадове, извивки и наклон на линията за окачване (3.6.2.5)	Болка, страх	Оборудване, съоръжение	Лош дизайн, оформление и конструкция на скобите за окачване	Преработете линията за окачване, за да избегнете тези опасности	Няма
Неправилно окачване (3.6.2.4)	Болка, страх	Персонал, оборудване	Липса на квалифицирани оператори; умора на оператора; грубо боравене по време на улавяне, каране и разкарване; бърза скорост на линията; размер и дизайн на скобата, неподходящи за размера на птицата; сила, приложена по време на окови	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Ротация на персонала Подходящ брой хора, сковани, за да съответстват на скоростта на линията Окачвайте внимателно Размер и дизайн на скобата, подходящи за размера на птиците Зашеметете птиците, преди да ги окачите Убийте ранените птици, преди да ги окачите 	Правилно окачване
Непълно разрязване на каротидите (3.6.3.2)	Съзнание, болка, страх	Персонал, оборудване (в зависимост от уреда за приколване)	Липса на квалифицирани оператори, тъп нож, работа на устройството за автоматично рязане на врата, неспособност за прерязване на двете сънни артерии	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Използвайте остър нож Настройка на устройството за автоматично прерязване на врата Уверете се, че и двете сънни артерии са прерязани 	Напълно прережете двете сънни артерии
Прерязване на врата (3.6.3.3)	Болка	Персонал, оборудване	Липса на квалифицирани оператори, неефективно зашеметяване или възстановяване на съзнанието преди прерязване на врата	<ul style="list-style-type: none"> Приложете подходящ интервал за зашеметяване и правилно зашеметяване Обучете персонала да наблюдава съзнанието и да използва резервен метод преди прерязване на врата 	Няма
Непълно разрязване на каротидите (3.6.3.2)	Съзнание, болка, страх	Персонал, оборудване (в зависимост от уреда за приколване)	Липса на квалифицирани оператори, тъп нож, работа на устройството за автоматично рязане на врата, неспособност за прерязване на двете сънни артерии	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Използвайте остър нож Настройка на устройството за автоматично прерязване на врата Уверете се, че и двете сънни артерии са прерязани 	Напълно прережете двете сънни артерии

Повторни разрези на врата (3.6.3.4)	Болка	Персонал, оборудване (повреда при автоматично рязане)	Липса на квалифицирани оператори, неефективно зашеметяване или възстановяване на съзнанието преди прерязване на врата и когато и двете каротиди не са прекъснати по време на първата интервенция	<ul style="list-style-type: none"> Приложете правилно зашеметяване и подходящ интервал от зашеметяването до приколването Обучете персонала да наблюдава съзнанието и да използва резервен метод за зашеметяване преди повторно приколване Обучете персонала адекватно да прерязва каротидите 	Няма
Дразнене на раната (3.6.3.5)	Болка	Персонал, оборудване (повреда при автоматично рязане)	Липса на квалифицирани оператори, физически контакт с отворената рана поради задържане или по време на манипулация	<ul style="list-style-type: none"> Адаптирайте оборудването, за да избегнете физически контакт с раната Обучение на персонала, за да се избегне дразнене на раната 	Няма
Обезкървяване до настъпване на смъртта (3.6.3.6)	Болка, страх, дистрес	Персонал, оборудване	Липса на квалифицирани оператори, неефективно зашеметяване или възстановяване на съзнанието по време на кървене	<ul style="list-style-type: none"> Приложете правилно зашеметяване и подходящ интервал от зашеметяването до приколването Обучете персонала да наблюдава съзнанието и да използва резервен метод за зашеметяване преди повторно приколване Обучете персонала адекватно да прерязва каротидите 	Няма
Птица влиза жива в резервоара за попарване (3.6.3.7)	Съзнание, болка, страх, дистрес	Персонал, оборудване (повреда при автоматично рязане)	Липса на квалифицирани оператори, кратко време на обезкървяване, непълно прерязване на артериите и югуларните вени, липса на мониторинг на смъртта преди влизане в резервоара за попарване	<ul style="list-style-type: none"> Обучение на персонала Осигуряване на настъпване на смъртта, преди да влезе в резервоара за попарване 	Няма

ABMs (показатели, основани на състоянието на животното): признаци на съзнание, наранявания, махане на крилата, вокализации, опит за възвръщане на стойката, реакции на отбягване, поклащане на главата; СОП: стандартна оперативна процедура. СОП: стандартна оперативна процедура.

**: Тези опасности се отнасят за всички птици, защото са в съзнание.*

Несигурност:

Несигурността в настоящото становище се отнася главно до възможностите за:

- i) непълно включване в списъка на опасностите, т.е. някои опасности, свързани с хуманното отношение, може да липсват в процеса на идентифициране, като се смята, че не съществуват или не са от значение (грешни отрицателни резултати) и
- ii) опасности, които не са от значение за намаляване на страданията на домашните птици при клане, които обаче са включени в таблиците с резултатите (неверни положителни резултати).

По подобен начин съществува несигурност, свързана с възможността за непълно или погрешно класифициране на произхода на опасностите, превантивните и корективните мерки, последиците за благосъстоянието на животните и ПОЖ (ABMs), но поради ограниченото време за разработване на това научно становище, не е направен анализ на несигурността.

ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Общи заключения

Таблиците обобщават основните резултати от настоящото становище.

1. Установени са **общо 35 опасности**, свързани с благосъстоянието на птиците, от пристигането им в кланицата до смъртта им. Някои от тези опасности са общи за различните фази.
2. Последниците за благосъстоянието на животните могат да бъдат резултат от **единични или няколко опасности**. Комбинацията от опасности би довела до кумулативен ефект на последниците за благосъстояние на животните (например болка поради нараняване, причинено от грубото манипулиране по време на улова, това ще доведе до по-тежка болка по време на окачването на поточната линия преди зашеметяването).
3. Излагането на някои **опасности може да продължи по време на няколко процеса и/или фази**, и даже докато птиците са в безсъзнание (напр. хранителен недоимък и недостиг на вода). Други опасности биха могли да са налице само в рамките на една фаза, но това може да продължи и по време на следващите фази (напр. болка вследствие на грубо боравене с птиците).
4. Установени са общо **10 отрицателни последици за благосъстоянието**, които могат да изпитат домашните птици по време на клането. Те са: **топлинен стрес, студ, продължителна жажда, продължителен глад, ограничаване на движенията, неефективно зашеметяване и/или възстановяване на съзнанието, болка, страх, страдание и дихателна недостатъчност (дистрес)**.
5. **Птиците ще изпитат отрицателните последици от опасностите, единствено когато са в съзнание**. „Съзнание или оставане в съзнание“ се счита за последица от лошо зашеметяване или клане без зашеметяване и предварително условие за други последици, отразяващи се на благосъстоянието, които птиците биха могли да изпитат, като например болка и страх.
6. Всички животни ще изпитат последиците от опасностите, които възникват по време на фазата преди зашеметяването, при фиксирането (когато се прилагат към животни в съзнание) и при клането без зашеметяване. След зашеметяването само част от животните ще изпитат последиците от опасностите: това са животните, за които зашеметяването е било неефективно и/или е възвратно/обратно (птиците са дошли в съзнание) преди настъпване на смъртта.
7. **Липсата на обучение на персонала има основен принос за много от опасностите (28 от 35 опасности)**.
8. Доброто проектиране на кланицата се счита за предварително условие за гарантиране на хуманното отношение към животните и намаляване на страданията им. Дори и в една добре замислена и оборудвана инсталация за клане, обучението на персонала е от решаващо значение за гарантиране на защитата на животните.
9. Дори ако последиците за благосъстоянието не могат да бъдат оценени в кланицата, това не означава, че те не съществуват.
10. При определени обстоятелства не всички ПОЖ могат да бъдат използвани за оценка на последиците за благосъстоянието поради ниската осъществимост (например при пристигане/настаняване в мястото за почивка, поради липса на достъп до животните в контейнерите).
11. За повечето от опасностите могат да бъдат въведени превантивни мерки, докато съответните корективни мерки не винаги са на разположение.

12. Ако мерките за коригиране на опасността не се прилагат, последиците върху благосъстоянието на птиците ще продължат, докато животното не изпадне в безсъзнание или умре.
13. При етапи 2 и 3 зашеметяването/повторното зашеметяване с резервен метод или спешното умъртвяване са методите за намаляване на последиците за благосъстоянието на животните, когато липсват приложими мерки за коригиране на опасностите.
14. По отношение на **методите, процедурите или практиките, които не могат да бъдат сметени за приемливи** в контекста на настоящото становище, експертната комисия е съгласна с принципите на Здравния кодекс за сухоземните животни на ОИЕ по отношение на неприемливите методи. На тази основа примери за такива методи са: електрообездвижване за прерязване на врата (приколване) и за предотвратяване на пляскането на крилата по време на обезкървяване, както и пробиване на мозъка през черепа без предварително зашеметяване.

Заклучения, специфични за фаза 1 — преди зашеметяването

Фаза 1 (преди зашеметяване) включва следните процеси: пристигане, разтоварване, място за настаняване и третиране и изваждане на птиците от кафезите или контейнерите; Информацията може да бъде намерена в таблици **9 – 12**.

1. На този етап са установени 11 опасности, като 10 от тях произхождат от персонала.
2. Някои свързани с хуманното отношение последици, установени във фаза 1, могат да бъдат резултат от излагане на опасности още във фермата и/или по време на транспортирането (напр. продължителен глад).
3. В клиниката за измерване на някои последици за благосъстоянието няма налични и приложими *показатели, основани на състоянието на животното* (ABMs), напр. продължителната жажда, а за други има ABMs, които обаче са много трудни за установяване и определяне, докато птиците са в контейнерите, напр. страх. В тези случаи следва да се наблегне на превантивните мерки.
4. Превантивни мерки могат да бъдат въведени за всички опасности, идентифицирани на този етап, но няма коригиращи действия за 5 от 11-те опасности.
5. Всички превантивни и корективни мерки се отнасят до две области:
 - поддържане на физиологията на птиците (напр. осигуряване на добра вентилация с цел избягване на топлинен стрес);
 - предотвратяване/отстраняване на болка и страх (напр. Внимателно боравене с птиците в контейнери и индивидуално).

Заклучения, специфични за фаза 2 – зашеметяване

Фаза 2 (зашеметяване) включва следните методи (със съответното фиксиране, ако се прилага): зашеметяване единствено през главата с електрически ток във водна баня, зашеметяване с прихванат болт, механичен удар, пречупване на шийните прешлени, зашеметяване с контролирана атмосфера (газ и LAPS); Информацията може да бъде намерена в таблици **13 — 19**.

1. По време на тази фаза са **установени 17 опасности**. Броят на опасностите зависи от използвания метод за зашеметяване. Повечето от опасностите водят до болка и страх, като някои от тях също до оставане на птиците в съзнание. 12 от тях имат като произход персонала. В зависимост от метода дадена опасност може да има

различен произход (например „твърде кратко време на експозиция“ за зашеметяване с контролирана атмосфера, при което персоналът и оборудването са произходът на опасностите, докато за електрическите методи само персоналът е идентифициран като произход).

2. Всички методи за зашеметяване, описани в настоящото становище, създават опасности за благосъстоянието на птиците: при някои методи опасността е при предизвикване на състоянието на безсъзнание (зашеметяването с контролирана атмосфера), а при други – при фиксирането на птиците (напр. електрическите и механичните методи).
3. Някои опасности са присъщи на метода за зашеметяване и не могат да се избегнат (напр. окачване на птиците при зашеметяване с електрически ток във водна баня), а други опасности произтичат от неоптималното прилагане на метода, което се дължи главно на неквалифициран персонал (напр. грубо боравене с птиците, използване на грешни параметри при зашеметяване с електрически ток).
4. Във фаза 2 същите последици за благосъстоянието могат да бъдат оценени с различни АВМs, в зависимост от метода на зашеметяване (напр. пляскането с криле може да се използва за измерване на страха след зашеметяване с газ, а опитите за възстановяване на позата – при зашеметяване с електрически ток във водна баня).
5. Окачаването надолу с главата е физиологично необичайна поза за птици; обръщането и окачването са практики, които предизвикват болка и страх при птиците в съзнание.
6. При зашеметяване с електрически ток във водна баня не всички птици, обработвани по едно и също време (заедно във водната баня), получават един и същ ток (сила на тока). Поради това, при обикновено използваните настройки на електрическото оборудване, някои птици не получават достатъчна сила на тока, за да изпаднат в безсъзнание.
7. Пречупването на шийните прешлени не винаги води до незабавно настъпване на безсъзнание.
8. **При някои опасности (4 от 17) няма приложими превантивни мерки, различни от „промяна на метода“**, тъй като опасността е част от метода (напр. при окачване на животно в съзнание при зашеметяване с електрически ток).
9. **За повечето от опасностите (11 от 17) няма налични коригиращи мерки** (например за „електрически шокове преди зашеметяването с електрически ток във водна баня и за „твърде бърза декомпресия“ при LAPS).
10. По отношение на опасността от „разширяване на газовете в телесната кухня“, свързана със LAPS, липсата на практически опит и липсата на научни данни е довела до намаляване на нивото на сигурност на тази опасност в световен мащаб, тъй като това е лъжливо положително в 33 – 66%.

Заключения, специфични за фаза – 3 – обезкървяване

Фаза 3 (обезкървяване) включва обезкървяването на трупа след зашеметяване, както и по време на клане без зашеметяване; последното включва и начина на фиксиране на птиците; Съответната информация може да бъде намерена в таблици [20](#) и [21](#).

1. В тази фаза са идентифицирани 12 опасности; от тези 12, 5 са свързани с начина на фиксиране по време на клане без зашеметяване. Всички останали седем служители

имат като произход, а в случай на кървене след зашеметяване, шест имат също и оборудване.

2. Обезкървяването при клане без зашеметяване ще изложи 100 % от животните на опасности, които се прилагат за фазата на кървене (с изключение на опасностите, водещи до възстановяване на съзнанието). В случай на кървене след зашеметяване, само част от птиците ще бъдат изложени на опасност, възникнала по време на кървене: тези, които са били зашеметени неправилно, все още са били в съзнание, както и тези, които се връщат в съзнание преди смъртта.
3. Птици, подложени на неефективно зашеметяване или възстановяващи се в съзнание след зашеметяване, имат последици за благосъстоянието, свързани с опасностите, на които са били изложени във фаза 3. Болката ще бъде основната последица, с която се сблъскват тези животни.
4. При кървене след зашеметяване могат да бъдат въведени превантивни мерки за всички опасности, докато за отстраняване на всички опасности са налични коригиращи мерки само за една опасност от седем („непълно разделяне на характеристиките на каротината“).
5. В случай на кървене по време на клане без зашеметяване, за 5 от общо 11 опасности няма превантивни мерки, различни от „промяна на метода защото опасността е част от метода (например в случай на „прерязване на врата,“) и са налице коригиращи мерки само за две от единадесетте идентифицирани опасности („неправилно окачване на скобите „и „непълно разрязване на каротидните артерии“). Поради това използването на този метод ще доведе до неизбежна болка, страх и страдание.

ПРЕПОРЪКИ НА ЕОБХ

1. Състоянието на птиците следва да се оценява и наблюдава на всеки етап от клането чрез оценка на мерките, свързани с животните (АВМ) (посочени в становището на ЕОБХ) и определяне на съществуващите опасности. Ако опасността е налице, но ПОЖ не могат да се използват за оценяване състоянието на животното, то в такъв случай се приема, че птиците ще понасат съответните последици (посочени в таблиците съответно за всяка опасност).
2. Следва да се даде приоритет на прилагането на превантивни мерки. Когато птицата вече е изложена на установена опасност, следва да се приложат подходящи коригиращи мерки.
3. Когато не съществуват мерки за коригиране на опасността, следва да се въведат мерки за намаляване на последиците за състоянието на животните.
4. Всички процеси при клането следва да се извършват от обучен и квалифициран персонал, при подходяща поддръжка и използване на оборудването и съоръженията.
5. Обучението на персонала за различните процеси на клане следва да се осъществява с ясно определяне на ролите и отговорностите.
6. Отговорникът за хуманното отношение към животните в кланицата следва да предприеме подходящи действия за предотвратяване на възникването на опасности и да гарантира, че птиците не страдат от ненужна болка, страх и други (отрицателни) последици от гледна точка на благосъстоянието. Тези мерки следва да включват i) инспекция и поддръжка на контейнерите, ii) обучение и ротация на персонала, iii) подходяща настройка и използване на оборудването.

7. Птиците, доставени в контейнери, трябва да се изваждат една по една, като се хващат с две ръце.
8. Трябва да е предвиден и наличен резервен метод за зашеметяване, с цел намаляване на последиците за благосъстоянието на животните, ако първият метод за зашеметяване се окаже неуспешен.
9. Птиците не трябва да идват в съзнание след зашеметяване, тъй като това ги излага на опасностите по време на приколването и обезкървяването и може да доведе до тежки последици за благосъстоянието, като болка, страх и страдание.
10. Всички методи за зашеметяване следва да дават възможност за наблюдение при настъпването на безсъзнанието, преди птиците да навлязат във фазата на обезкървяване.
11. По време на фазата на обезкървяване състоянието на безсъзнание следва да продължи до смъртта на птиците.
12. За зашеметяване на домашни птици чрез електрически ток във водна баня се спазват параметрите, посочени в становището, с изключение на бройлерите и пуйките, за които честотата не трябва да надвишава 600Hz.
13. Пречупване на шийните прешлени не следва да се използва за рутинно зашеметяване на птици; следва да се прилага само като резервен метод, когато не са налични други подходящи методи.
14. Ръчното пречупване на шийните прешлени не следва да се прилага за патиците и гъските, както и за всяка птица, която е с тегло над 3 kg.
15. При никакви обстоятелства не трябва да се използва пречупване на шийните прешлени чрез раздробяване/смачкване.
16. Обезглавяването следва да се прилага само, за да бъдат убити птици в безсъзнание.
17. За предотвратяване на тежки последици за птиците, като болка и страх, които те могат да изпитат:
 - a. животните не трябва да бъдат окачвани на конвейерната лента, докато са в съзнание;
 - b. животните не трябва да бъдат обезкървявани, докато са в съзнание;
 - c. настъпването на смъртта на птиците трябва да бъде потвърдена, преди да влязат в съда за попарване.
18. За да може да се даде приоритет на действията и да се подобрят процедурите по време на клането на домашни птици, рисковете следва да бъдат класирани по отношение на сериозността, величината и честотата на последиците за благосъстоянието на птиците.

ПРЕПОРЪКИ

19. Благосъстоянието на птиците следва да се оценява и наблюдава на всеки етап в процеса на клане чрез оценка на АВМs и определяне на съществуващите опасности. Ако опасността е налице и използването на АВМs не е осъществимо, следва да се приеме, че съответните последици за благосъстоянието на животните са налице и птиците ще ги изпитат.
20. Следва да се даде приоритет на прилагането на превантивни мерки. Когато птицата вече е изложена на установена опасност, следва да се приложат подходящи коригиращи мерки (вж. таблиците с резултатите).

21. Когато не съществуват мерки за коригиране на опасността, следва да се въведат мерки за намаляване на последиците за благосъстоянието на животните.
22. Всички процеси на клане следва да се извършват от обучен и квалифициран персонал, а също да включват подходяща поддръжка и използване на оборудването и съоръженията.
23. Обучението на персонала в различните процеси на клане следва да се осъществява с ясно определяне на ролите и отговорностите.
24. Отговорното лице от кланицата следва да предприеме подходящи действия за предотвратяване на възникването на опасности и да гарантира, че птиците не страдат от ненужна болка, страх и други (отрицателни) последици от гледна точка на хуманното отношение към животните. Тези мерки следва да включват i) инспекция и поддръжка на контейнерите, ii) обучение и ротация на персонала, iii) подходяща настройка и използване на оборудването (вж. таблиците с резултатите).
25. Птиците, доставени в контейнери, трябва да се изваждат по едно и също време.
26. По всяко време следва да се предвиди резервен метод за зашеметяване с цел намаляване на последиците за благосъстоянието на животните, ако първият метод за зашеметяване се окаже неуспешен.
27. Птиците следва да не могат да се възстановяват в съзнание след зашеметяване, тъй като тя може да ги изложи на опасностите, свързани с кървене и които могат да доведат до тежки последици за благосъстоянието, като болка, страх и страдание.
28. Всички методи за зашеметяване следва да дават възможност за наблюдение при изпадане в безсъзнание, преди птиците да навлязат във фазата на обезкървяване.
29. По време на фазата на обезкървяване състоянието на безсъзнание следва да продължи до настъпването на смъртта на птиците. Отговорникът по хуманно отношение следва да наблюдава за признаци на възвръщане на съзнанието при птиците.
30. За зашеметяване на домашни птици чрез електрически ток във водна баня се посочват параметрите, които следва да се използват, с изключение на бройлерите и пуйките, за които честотата не трябва да надвишава 600 Hz.
31. Пречупване на шийните прешлени не следва да се използва за рутинно зашеметяване на птици; може да се прилага само като резервен метод, когато не са налични други подходящи методи.
32. Ръчното пречупване на шийните прешлени не следва да се прилага за патиците и гъските, както и за всяка птица, която е с тегло над 3 kg.
33. При никакви обстоятелства не трябва да се използва премазване на шията чрез раздробяване.
34. Обезглавяването следва да се прилага само за да бъдат убити птици в състояние на пълно безсъзнание.
35. Предотвратяване на птици, които изпитват тежки последици, свързани с хуманното отношение към животните, като болка и страх:
 - a. животните не трябва да бъдат спирани, докато са в съзнание;
 - b. животните не трябва да бъдат обезкървени, докато са в съзнание;
 - c. смъртта трябва да бъде наблюдавана и потвърдена при птиците, преди да влязат в съда за попарване.

36. За да може да се даде приоритет на действията и да се подобрят процедурите по време на клането на домашни птици, рисковете следва да бъдат класирани по отношение на сериозността, мащаба и честотата на последиците за благосъстоянието на птиците.

Други научни становища и актуална информация от областта на здравето, хуманното отношение и благосъстоянието на животните, антимикробната резистентност, както и оценка на риска по цялата хранителна верига може да намерите на сайта на Центъра за оценка на риска по хранителната верига:

<http://corhv.government.bg/>

<http://corhv.government.bg/?cat=28>

<http://corhv.government.bg/?cat=27>

<http://corhv.government.bg/?cat=71>

Източници:

EFSA AHAW Panel (EFSA Panel on Animal Health and Animal Welfare), Nielsen SS, Alvarez J, Bicot DJ, Calistri P, Depner K, Drewe JA, Garin-Bastuji B, Gonzales Rojas JL, Gort_azar Schmidt C, Miranda Chueca M_A, Roberts HC, Sihvonen LH, Spoolder H, Stahl K, Velarde Calvo A, Viltrop A, Winckler C, Candiani D, Fabris C, Van der Stede Y and Michel V, 2019. Scientific opinion on Slaughter of animals: poultry. EFSA Journal 2019;17(11):5849, 91 pp. <https://doi.org/10.2903/j.efsa.2019.5849>

EFSA AHAW Panel (EFSA Panel on Animal Health and Welfare), Nielsen SS, Alvarez J, Bicot DJ, Calistri P, Depner K, Drewe JA, Garin-Bastuji B, Gonzales Rojas JL, Gort_azar Schmidt C, Miranda Chueca M_A, Roberts HC, Sihvonen LH, Spoolder H, Stahl K, Velarde Calvo A, Viltrop A, Winckler C, Candiani D, Fabris C, Van der Stede Y and Michel V, 2019. Scientific Opinion on the killing for purposes other than slaughter: poultry. EFSA Journal 2019;17(11):5850, 83 pp. <https://doi.org/10.2903/j.efsa.2019.5850>

Изготвил: д-р Мадлен Василева, Център за оценка на риска по хранителната верига,
3.011.2020 г.